

תפקידו של האדם בעולם משתרעים על כל תחומי החיים: הוא היחיד, הן בהתייחסתו לזרות והן בהיותו חלק מהקהילה. לכל יחיד סגולת משלו, המוניקה לו יכולת לפעול ולהיות אדם יוצר, המועיל לעצמו ולעולם. מחד, הכוח לפעול נובע מהתוויה האלוקית אשר ניתן לאדם באופן אישי; אך מצד שני, ציווי זה מחייב להיות חלק מהקהילה ומחייב שמתוכן ומכוון יפעל.

רב אלימלך בר-שאול כתוב:

הנשות הפרטיות בישראל, "כולן מתאימות ואב אחד לכל אחת". וכן נקראו כל ישראל אחים ממש, מצד שורש נפשם בה' אחת, רק שהגופים מחולקים" (תניא ח"א פלי"ב)... ככלומר, הטעם של מצוות אהבת הריע הוא מפני שככל אחד כולל בשני ומשלים אותו, ושניהם בבחינת יתרת דאיון חדר, הוא חברו, וחברו הוא; כל הנשות כוללות יחד.

(מצווה-ולב, פרק אהבת הריע, עמ' 172-171)

נסביר זאת באמצעות פירושו של בעל אור-החיים הקדוש על הפסוק "ייעשו בני ישראל":

כיבני ישראל יוכו זה לזה, והתורה ניתנה להתקיים בכללות ישראל. כל אחד יעשה היכולת שבידיו, ויזוכו זה לזה. (אור-החיים, שמות ל"ט, לט)

"לא טוב היה האדם לבדו" – מסר בראשית

חיבור האדם לבת זוגתו הוא אחד המיטרים הראשונים אשר האדם קיבל מהבורא עם בראותו: "לא טוב היה האדם לבדו" (בראשית ב', ז). אדם חי מוחזק בחירה בלבד, אין מישג את הטוב העולמי שהוא שלמות הבריאה. שותפות האדם עם הבורא על מנת לקיים את העולם היא מוחזק בכך שבני הזוג ישילמו זה את זו וזה את זה. הקביעה האלוקית "לא טוב היה האדם לבדו" אינה קביעה פסיקולוגית, חברתית או כלכלית, אלא קביעה בעלת ערך דתי עליון, שנקבע על ידי בורא העולם למען שלמות האדם ולמען תרומתו לעולם. כהשלמה לקביעה האלוקית שלא טוב לו לאדם לחיות לבדו,

הרבות שלומית רוזן
מרצה בכירה במדרשת אמונה ללימודי האישה והמשפחה

'שנינו יחד' או 'כל אחד לחוד'?

דרכים בבניית משפחה יהודית

בתקופתנו נתקיים אנו בתופעה חדשה בעם ישראל. זוגות רבים מתקשים 'לקבל' את דרך הקידושין והנישואין כדת משה וישראל, מדגישים את ערך הפרטיות ואת חופש חי הפרט ומקדשים את השוויונות בין המינים. מתוך כך שדורנו הוא דור התובע הבנה בכל תחום, דרך שהויה ברורה מזו ומעולם נתבעת בימינו לבירור.

תופעת האלימות במשפחה מצויה במשפחות רבות, וכן התרבו מאוד מקרים הגירושים בכל שכבות החברה וחל ערעור וזהל של מוסד המשפחה. בדברי לטלן, אנסה לתת כיוני מחשבה שיבובילו לבניית חי משפחה שלולים ומאושרים כדת משה וישראל, אשר יוכו לברכת עדי עד.

המשפחה – שילוחות

יהודה של המשפחה היהודית, בשונה מהתפיסה המשפחה אצל אומות העולם, הוא בכר שיהודי רואה בהקמת המשפחה חובה אישית ושליחות אלוקית, הנובעת מראית האדם כשותף לבורא בקיום העולם, העם, המשפחה והפרט.

האדם הוא תכלית העולמות: "בשבעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לנו: ראה מעשי, כמה נאים ומושובין הן, וכל מה שבראתי - בשביין בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת - אין מי שיתיקן אחריך" (קהלת-רבה ז, ז).

בעותא הם يولרים אישיות סגלית, ולא שותפות בכלל. כמו הקהילה בכלל, כך קהילת הנישואין – כוּחַ אֶינָנוּ גָּלוּם בְּמִשְׁתְּפָה לְכָל פְּרָטִיה,
(רבי-הנות-והערכה ע' 226)

אלֹא בֵּיחָדָם וּבֵיחָדִיּוֹתָם.

ועוד מדברי הרב אלימלך בר-שאלן בספרו "מערכי לב":

הנישואין בישראל אינם חיללה בבחינת חוויה שותפות, אף לא הסכם לבבות גדרידא. הנישואין לפי דת משה וישראל הם איחוד במובן הנעלם ביותר של מושג זה. כך אמרה תורה: "על כן יעוז איש את אביו ואמו ודבק באשתו והוא לבשר אחד" – לאחדות ארגנית. (מערכי-לב, עמ' 16)

אהבה מאחדת

ברית הנישואין בעם היהודי נוצרת כאשר האיש והאישה חוברים אחד לשני באחדות רוחנית, נשית וארגנית. עיקרו של החיבור אינם האחדות הארגונית, אלא החיבור האישי ביןיהם, המאפשר להם לפעול יהודי למען קיומו של העולם. בני הזוג פועלם כצאות, בדרך של 'שנינו ביחד וכל אחד לחוד'. האחדות היא המטרה, והביצוע נעשית לפי מבנה נפשו של כל אחד ואחד.

כותב על כך יפה רבינו יצחק ערامة, בעל "עקודה יצחק", בפירושו על הפסוק
"ואהזה לו עוז כנגדו":

ולזה ראתה חכמו יתברך שלא יהא זיווג האדם ואשתו על היחס המני
ההוא בלבד, כאשר בעלי חיים, אבל שהייה להם יחס אישי מיוחד, הוא
יחס אהבתם וחברתם להיעזר זה מה זה בכל ענייניהם עוז גמור ושלם
כאשר יאות להם. והוא מה שאמר "לא טוב היה האדם לבדו" –
כלומר, שהייה כל אחד מהזכר והנקבה בפני עצמו, כאשר בעלי החיים
הרועים על יديיהם שאינם צריכים לחברה זה לזו. אמנם, ניתן שתהיה לו
חברה נאותה ושותפת לו כפי צרכו, ולזה עשה לו העוז הרואוי
ונאותו לו שהוא עוז כנגדו – ככלומר, כנגד צרכו ושותה לו.

שני בני הזוג שותפים לציווי המורה על המשכת קיומו של העולם: "פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֻאָה
אֶת הָאָرֶץ" (בראשית א', כה).

יפה מאריך את עינינו אברהם קרייב, במאמרו "יזכו שכינה בינוים", על מעלת ה'טווב'
שבוגיות:

מי שחי בגפו – הוינותו נטלה כמו וכמה איקויות ראשונות במעלה,
השפנות במחות האדם... "כָּל מֵשָׁאֵן לוּ אֲשָׁה – אֵינוּ אָדָם", שנאמר:
'זכר ונקבה בראם, ויברך אותם ויקרא את שם אדם'. פירוש הדבר,
אדנו במשמעותו השלם כולל איש ואשה יחד, שעל ידי ייחודם האמיתית
– לא עוד שני יצורים נפרדים הם, אלא ישות אנושית כוללת יותר,
המורכבת מאיש ואשה כאחד. וחריף עוד יותר מאמרו של רבי לוי
במדרש, על מי שאין לו אשה שהוא שרוי "אֶפְ בְּלָא חַיִם", שנאמר:
'ראה חיים עם אשה אשר אהבת'. ככלומר – חיים גמורים נקרים רק
חיים משותפים של איש ואשה, שהם שתי מהויות שמשלימות זו את זו.

ובכן, בתכלית הניגוד לאותה תפיסה המקובלת בכמה דתות אחרות,
שકורשת שלמות עליונה של אדם בשבירת סדרו של עולם והינויות
מחוי נישואין, קובעת היהדות כי דווקא קיומו של סדר עולם זה הוא
התנאי לחיים שלמים ומתוקנים, מבחינה א-לוחית ו מבחינה אנושית
כאותה. (פסוד-חכמים ע' 334)

הרבי יוסט-דב סולובייצ'יק מאריך את הרעיון הזה במאמרו "הקהילה":

שני קווי אופי אלו של הקהילה (פרטיות והשלמה הדרנית) מופיעים בציור
המקראי של קהילת הנישואין. זו מרכיבת משני אישים יהודים. האיש
והאשה מייצגים שתי התנסיות קיומיות שונות; אין הם נבדלים רק
בבחינת יצורים טבאים, אלא אף כאישים מטפיסיים. האיש – איש הוא
בכל מהשכתי ותחוותני, והאשה – אשה היא במלוא התנסותה
הקיומית. בכוואם יחד בברית הנישואין נוצרת קהילה של שני יצורים
'בלתי עופפים'. האיש והאשה משלמים זה את זו מבחינה קיומית:

על מנת להגיע לכך, צריך האדם להיות מסוגל "להחלץ תמיד ממסגרתו הפרטית", הממלאות את כל מהותו, עד שכל רענוןתו סובבים תמיד רק על דבר גורלו הפרטי" (אורות-הקדש ח'ג עמי קמ). עליו לחשב על השני, לרשות בטובתו ולדאוג לכל צרכיו.

אהבה אמיתית חייבת לכלול את שלוש דרכי האהבה. לא תינכן אהבה החסירה אחד ממרכיבים אלו, ויעידו על כך ההלכות והנהגות הקשורות במבנה הוגיות, החל ממלכות נינה ואישות, דרך ההלכות הקבועות את מערכת היהיסים האישיים ועד לחוקים האלקיים המתווים את דרך ההתנהגות של כל מרכיבי המשפחה.

הדבר מציריך כמובן ממש ועובדיה יומיומיים, הן במישור העבודה על המידות והן בקיום חוקי התורה, שנקבעו ע"י הקב"ה כדי להוביל את המשפחה לחיקם שלמים ומואשרים. כל זוג מתברך בברכות הנישואין בברכת "בניין עדי עד", וברכה זו צריכה לשמש לו כמורת-דרך. משמעותה, שאת חי המשפה יש לבנות, ולהמשיך ולעמל בבנייתה עד מאה ועשרים. זהה הכוונה במילים "בניין עדי עד".

ברית של כבוד

בನישואין היהודיים מודגש יסוד הברית, היינו - ברית הנישואין, השונה מרבית של שותפות לעובודה וمبرיתה של חזה מסחרי. הנישואין הם ברית הכרותה לדורי דורות - לגבר, לאישה, לתולדותיהם ולכל צאצאיהם.

על יסוד הברית שבನישואין כתוב פרופ' אליעזר שבידי:

משפחה היא ברית, אחת משורה של בריות שאדם מישראל מכניס את עצמו לחובן. מהי ברית? כמובן, זה התקשורת על יסוד הסכמה הדידית... כדי לברות ברית, ראוי שני הצדדים העומדים להתקשרות יכירו האחד בעצמו אותו המוסרית והמשפטית של השני... פרודוקסלי, אין לךים עצמאות בלי להעניק אותה בה בשעה לולות... וזה, כאמור, התתחייבות החדרית הראשונה של הבאים בברית... הם מעניקים זה לזו

זהו מה שביאר באמרנו: "לוֹזָת יִקְרָא אֲשֶׁר כִּי מַאֲשִׁיל לְקַחַת" – אהבה מאיש, להורות על האחوات שבਆישות ממש. (עקרת- יצחק, בראשית ב, יח)

היכולת לבנות את החיבור והאחדות המשותפים נוצרת כאשר יש באדם, בניסוחו של הרב סולובייצ'יק, "אני – אתה". החיבור נוצר משעה שה'אני' מכיר ב'אתה' ומזמין להצטרף לקהילתו, דבר המביא אותו ליטול אחריות לרווחתו של השני. נוסף על כך את דברי המהרי":

מה שמחבר את האדם הפרטוי זה לאשה פרטית זאת הוא בודאי דבר חדש, שהרי ציריך לחבר לכל אחד ואחד זיגוג מיוחד, כפי מה שראיי החיבור ביחיד. וכל זיגוג הוא חיבור מיוחד. (בארכ-הגהלה עט' פג)

מתוך כך נוכל לגלות את סוד הדרך לנישואין מאושרים: זוג מאושר הוא זוג אשר כל אחד מהם 'מיוחד' בשבייל השני, כאשר החוט המוביל אותו בדרך האושר הוא החוכה לשמה האחד את השני בכל מערכות החיים, ולדאוג האחד לרווחתו ולטובתו של השני בחיקם היומיומיים ובמהלך חייו הרגש והרות. זוג מאושר הוא זוג אשר חייו בניוים על בסיס ערכי, על אהבה ואחות, שלום ורעות, ומכוון יסודות אלה נבנה הבסיס לזוגיות נכונה ויציבה.

הרמב"ם בפירושו למסכת אבות (פ"א מ"ז) סולל לנו דרך בהבנת האהבה באומרו כי האהבה בין איש לרעשו מתרפרפת לשולש אהבות: אהבת התועלת, אהבת המנוחה ואהבת המעללה.

אהבת התועלת היא אהבה הבאה לידי ביטוי ע"י יישומה בחיי היום יום. וזה אהבה שיש בה שותפות אמיתית בעשייה המשפחתייה היומיומית, החול מנקיון הבית ואחזקתו, הכנת האוכל וכל המתלווה לכך, וכלה בפרנסת המשפחה.

אהבת המנוחה היא אהבה הבאה לידי ביטוי בעולם הרגש, לצורך וברצון להעניק אחד לשני ולשםו האחד את השני.

אהבת המעללה מובילה את האוהבים למערכת ערכית רוחנית, לבניה משותפת של העולם הרוחני והעריני וلتרומה לעולם, מעין 'אני' אתה נשנה את העולם'.

חשוב להציג שכל קשר בין אדם לחברו חייב להיעשות מתוך כבוד והערכת אחד כלפי השני. כך כתב הרמב"ם:

וכן צו חכמים שהייה אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה בגופו...
וכן צו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מdead...
(ה' אישות טז, יט-ג)

הבסיס שקבעה התורה לכל אורחות הבית הוא הכבוד, ועליו מיסדים כל מערכות הקשרים בבית. וכך אמרו חכמים:

לעולם יאכל אדם וישתה פחות מה שיש לו, וילבש ויתכסה بما שיש לו, ויכבד אשתו ובניו יותר מה שיש לו. (חולין פר ע"ב)

בכוונה להבין את סוד החיים המאושרם, علينا להפנים את הנאמר לעיל ולהסביר ליישם את הנאמר בחיי היום יום. מכאן למסר אשר צריך לשמש לנו כמורה דרכ':
כשהפלגתי בעומק העיר נודמן לי, לראות אדם המקיים לעצמו בקתה מעיצים שחטב.

וכל עז שהיה בו גידים או בליטה, לא טרח לישר או להחליק, אלא נקב חור בזולתו אל מול זולתו וכן חיבר אחד לאחד.
לאחוב - פירשו להתאים את עצם לזולתה, לא על ידי קיזוץ בליטותיו. עלייך לקדוח חור כדי לקלוט ולשבץ אותו בתוכך.
ועל ידי שאטה לחבר אותו אליו, אתה מתחבר אליו. (חזה מלובלן)

את החופש לייסד מסגרת משותפת על בסיס של הסכמה.

(*"ייחוד דמותה ותפקידה של המשפחה היהודית"*, פרחים, אדר תשל"ט, עמ' 7)

ר' יוסף אלבו כותב בספר העיקרים:

ברית יאמր על איזה קיים או שבועה, ודבר קיים הנעשה בין שני כורתי ברית לקשר האהבה בין שניהם. ויעשו להם איזה אותן שיהיה קיומו מורה על הברית כמו העדר המעד על דבר...

וහעטם לפועל בה בכריתת הברית הוא שכריתת הברית הוא קשר קיים בין שני אנשים כורתי הברית, כדי לקשור ולDrvק האהבה ביניהם עד שייהו שניהם כאלו הם גוף אחד. וישמר כל אחד מהם את חברו כשמידתו על עצמו.

מהותה של הברית היא יצירת חיים של קשר ואהבה, שיובילו לידי ביטוי בכם שהמשפחה תתקיים באושר. הטוב שישוג על ידי חיבור הזוג בברית הנישואין יושג רק על ידי בחירות האדם. הטוב איננו נתון; הזוג צריך לבחור בו ולעמל לו למען בסיס הטוב הזה הוא כוח הנתינה. אומר על כך ר' חיים מווולוז'ין:

זה כל האדם; לא לעצמו נברא, רק להועיל לאחר לכל אשר ימצא כוחו לעשות. (נפש-ההטיים, הקדמת בן המתבר)

נוסיף כאן את דברי הרב דסלר ב"קונטרס החסד":

וכך אני אומר תמיד לזוג בעת שמחת כלולתם: יההרו יקרים שתמיד תשאפו להשבע נחת זה לזה, כאשר תרגישו בהם כולם בשעה זו. ודרשו אשר ברגע שתתחילו לדורש דרישות זה מזה - הנה כבר אושרכם מכם והלאה... אבל הקשר הטוב בין איש ואשתו יהיה כאשר יגיעו למעלת הנתינה, אז אהבתם לא תיפסק וחיהם יملאו אושר ונחת כל ימיהם (מכتب-לאליהו ח"א עמ' 39)